

Iekšējās trauksmes celšanas sistēmas izveide un pilnveide (3/47/19)

Šā gada 1. maijā ir stājies spēkā Trauksmes celšanas likums, kas dod ikvienam tiesības celt trauksmi publiskajā un privātajā sektorā par darba vidē novērotu sabiedrības interešu apdraudējumu. Likumā noteikts, ka trauksmi par pārkāpumiem var celt, izvēloties vienu no trauksmes celšanas mehānismiem, tostarp iekšējo trauksmes celšanas sistēmu (ITCS). Šajā rakstā ir aprakstītas prasības un ieteikumi ITCS izveidei un pilnveidei.

Likumā noteiktās prasības un definīcijas

Likuma 5. panta pirmajā daļā noteiktā prasība veidot ITCS attiecas uz visām publiskās personas institūcijām un privāto tiesību juridiskajām personām, kurās ir vairāk par 50 nodarbinātajiem, piemēram, biedrības, nodibinājumi, reliģiskās organizācijas, komercsabiedrības, valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrības (turpmāk – organizācijas).

Likumā ir noteiktas šādas prasības ITCS izveidei:

- nodarbinātajiem ir iespēja droši ziņot par pārkāpumiem;
- nodarbinātajiem tiek garantēta aizsardzība;
- organizācijā ir viegli pieejama informācija par ITCS.

Trauksmes celšanas sistēma

Tā ir iespēja ikvienam veicināt likumīgu, godprātīgu, atklātu un pārredzamu organizācijas darbību publiskajā un privātajā sektorā, izmantojot tiesības brīvi paust savu viedokli.

Likumā noteikts, ka trauksmes cēlētājs ir fiziskā persona, kura sniedz informāciju par iespējamu pārkāpumu, kas var kaitēt sabiedrības interesēm, ja persona šo informāciju uzskata par patiesu un tā gūta, veicot darba pienākumus vai dibinot tiesiskās attiecības, kas saistītas ar darba pienākumu veikšanu.

Ar ITCS saistītos jautājumus nosaka organizācijas iekšējās kārtības noteikumos, vai nu atsevišķā iekšējā dokumentā (piemēram, jauna procedūra, vadlīnijas, politikas dokuments) vai arī ietverot kā atsevišķu daļu atbilstošā jau esošā vai jaunā iekšējā dokumentā. ITCS veido sasaistē ar iekšējās kontroles procedūrām (piemēram, korupcijas novēršanas, ētikas, atbilstības pasākumiem).

ITCS būtība – ikviens organizācijā nodarbinātais var informēt par kādu iespējamu, sabiedrībai būtiskas intereses skarošu pārkāpumu šīs organizācijas darbībā, lai to laikus novērstu, pirms apdraudēta organizācijas reputācija, tai radušies zaudējumi vai tiek iesaistītas kompetentās valsts institūcijas.

Iekšējā trauksmes celšana ir labas korporatīvās pārvaldības rīks, kas veicina organizācijas ilgtspēju, tās darbības caurskatāmību un uzticamību. Iekšējā trauksmes celšana veicina darbinieku, investoru un sadarbības partneru uzticību. ITCS palīdz organizācijai veidot iekšējo kultūru, kas balstās uz atklātību un neiecietību pret pārkāpumiem.

Ar ITCS palīdzību ziņojums nonāk vistuvāk problēmas cēlonim, un paustās bažas ir iespējams operatīvi

izvērtēt, kā arī novērst iespējamo pārkāpumu vai identificēt sistemātiska rakstura trūkumus.

Efektīvas ITCS 10 pamatprincipi

- 1) Trauksmes celšanas veicināšana – organizācija atbalsta un veicina godprātīgu trauksmes celšanu par iespējamiem pārkāpumiem tās darbībā, nevis attur no tās.
- 2) Trauksmes cēlēja identitātes neizpaušana – trauksmes cēlētājam jābūt drošam, jo organizācija neizpauž ziņas par to, kas cēlis trauksmi par pārkāpumiem.
- 3) Godprātīga un atbildīga ziņošana – trauksmes cēlētājam jāziņo par iespējamiem pārkāpumiem, neuzņemoties atbildību par sniegtās informācijas patiesumu, tomēr atbildīgi izvērtē, cik tā ir patiesa un uzticama.
- 4) Neiecietība pret represijām un aizsardzība – organizācija nepieļauj, ka darbiniekam, kas cēlis trauksmi, tā dēļ jācieš no represijām vai nosodošas attieksmes.
- 5) Pieejama kārtība – ir viegli pieejama un saprotama kārtība, kādā celt trauksmi šajā organizācijā. Tā ietver skaidrojumu, kādos gadījumos celt trauksmi iekšēji, bet kādos – ārēji.
- 6) Ziņojumu izvērtēšana – trauksmes cēlēju ziņojumi tiek reģistrēti un rūpīgi un atbildīgi izvērtēti. Atklājot pārkāpumu, seko atbilstoša rīcība.
- 7) Līdzdalība – ITCS ir jauns rīks, kas veicina ikviena iesaisti savas organizācijas darbībā un attīstībā.
- 8) Atgriezeniskā saite – trauksmes cēlētājam jāsaņem apstiprinājumu un informāciju par ziņojuma izskatīšanas gaitu.
- 9) Samērīgums – ITCS veido atbilstoši organizācijas lielumam un darbības specifikai, tostarp iespējamiem riskiem.
- 10) Labāka korporatīvā pārvaldība – ITCS ir organizācijas pārvaldības un iekšējās kontroles rīks, kas palīdz tai laikus novērst pārkāpumus.